

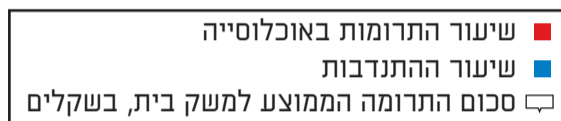
תרומות, התנדבויות, הלוואות ללא ריבית ומחירים נמוכים לא מובאים בחשבון במדדי העוני הרשמיים

החיים הם לא רק סטטיסטיקה: העוני בחברה החרדית נמוך בהרבה מהנתונים הרשמיים

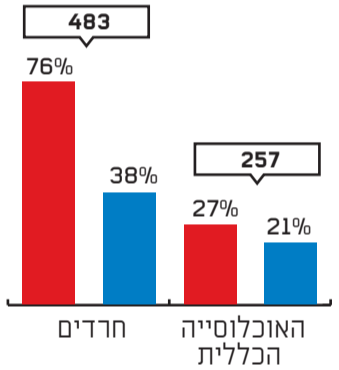
גילוי נאות
אלי ציפורי

הסטטיסטיקה מפספסת את התמיכה הקהילתית

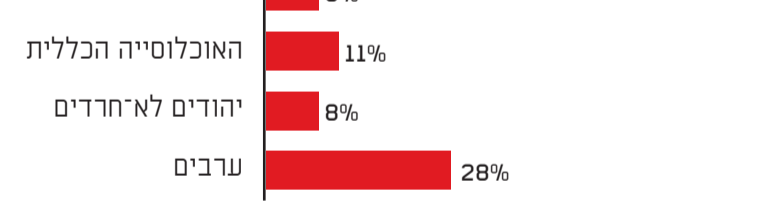
הלוואות: בחברה החרדית נהוגות הלוואות ללא ריבית והלוואות בפריסה נוחה של החודשים. הן ניתנות באמצעות גמ"חים, אך גם ישירות בין אנשים פרטיים

תרבות צריכה נמוכה יחסית: צריכה נמוכה של תחבורה, תקשורת, תרבות ונופש. כמו כן, מקובל שימוש חוזר במוצרים. המחירים מותאמים ליכולת הקנייה, ונהוגה קנייה קולקטיבית מאורגנת המנצלת את כוח הקנייה

עניים, אבל לא מרגישים עניים

שיעור האוכלוסייה שתופסת את עצמה כענייה

שיעור האוכלוסייה שמרוצה ממצבה הכלכלי

מקור: המכון החרדי למחקרי מדיניות

אותם מדרים רשמיים, העוני בקרב האוכלוסייה החרדית מתמשך ועמוק. הסיבות לשיעורי העוני הרשמיים קשר שביעות רצון גבוהה מהחיים, ללא קשר להכנסתם. הם בחורים ב"עוני" (שוב, הסטטיסטי) כדרך חיים המעניקה להם תרונות חברתיים ומעמד גבוה יותר בחברה, והחברה החרדית מצדה מספקת פתרונות פנימיים כדי להקל את ההתמודדות עם מיעוט הכנסות, שמקורם בציוי הלכתי ובנורמות קהילתיות.

באופן יחסי למצבה הכלכלי של כלל האוכלוסייה היא אמנם שיטת מדידה הנוגזת ממערב, אבל חשוב למדוד את ומספר נפשות גדול מביא לשיעורי עוני רשמיים גבוהים בחברה החרדית. עבודת המחקר של קסיר וצפורי מלמדת שהיאק בעייה קטן בהרבה מזה

וניתוק זה בא לידי ביטוי בכל תחומי החיים – מגורים בשכונות ובערים נפרדות, אזורי קניות נפרדים, מערכות חינוך שונות ועוד. ההתברלות היא מתוך בחירה מודעת, כדי לשמור על הצביון החרדי של החברה. לפיכך, מנקודת מבטו של האדם החרדי, קבוצת הייחוס הרלוונטית להשוואה במדדי העוני היא החברה החרדית הסובבת אותו ולא החברה בכללותה בישראל. שימו לב לנתון הבא: בהשוואה לחברה החרדית בלבד, ממדי העוני צנחנים משיעור של יותר מ־50% לשיעור של כ־18% בלבד.

4 המחקר קובע שהעוני, עד כמה שניתן לקרוא לו כך, בחברה החרדית הוא לרוב תולדה של בחירה אישית־משפחתית־קהילתית ונובע מהגשמה של ערכים הנאה על חשבון הכנסה גבוהה יותר. האם העוני בחברה החרדית בא לידי ביטוי כמאפיינים נפרצים של חיי עוני, כמו בריאות לקויה וחינוך ירוד? ממש לא. לדוגמה, למרות רמת ההכנסה הנמוכות בחברה החרדית, ההשקעה הכספית בחינוך הילדים גבוהה בשל החשיבות שמוחסת לו. ואכן, מספר שנות הלימוד של הגברים החרדים הוא מהגבוהים במדינה.

גם בתחום הבריאות, הנתונים אינם מאפיינים עוני במשמעות שאנחנו מכירים. בדרך כלל תוחלת חיים קשורה למצב הכלכלי, ותוחלת החיים של עניים נמוכה יותר. תתפלאו, תוחלת החיים ביישובים שבהם יש ריכוז גבוה של חרדים (ראו גרף) גבוהה מהצפי ביישובים חרדיים־כלכליים של היישוב (בני ברק, בית שמש וירושלים). במחקר אחר נקבע שתוחלת החיים הגבוהה קשורה להשפעתה של אמונה דתית על הבריאות ולהון החברתי הרב המאפיין את החברה הסגורה, שמתבטא בתמיכה קהילתית המפחיתה מתח נפשי.

השרה התחנתונה: התיאוריה שלפיה עוני מתורגם לתוחלת חיים קצרה מהממוצע אינה "תופסת" באוכלוסייה החרדית. הסיבה לכך היא שאין בה ממש "עוני", כפי שהוא מוגדר בסטטיסטיקה.

5 באופן כללי, העורה החרדית בחברה החרדית, הנעשית באופן פרטי או באמצעות ארגוני חסד, משפיעה על יכולתה של המשפחה החרדית להתקיים בכבוד. היא כוללת תרומות כספיות ותרומות של מוצרים, עזרה חרדית שאינה כספית ומערכת הגמ"חים, בקרב החברה החרדית שכיחה או בשונה כסף למשק בית חרדי אינה מתבטאת בנתונים הרשמיים: **■** גמ"חים: אלה של הלוואות. מוסדות הגמ"ח (נגילות חסדים) מאפשרים ללוות כספים ללא ריבית ולהחזירם בפריסת תשלומים

רחוב בני ברק. חרדים צורכים פחות ובמחירים שמואמים להכנסה צילום: שלומי יוסף

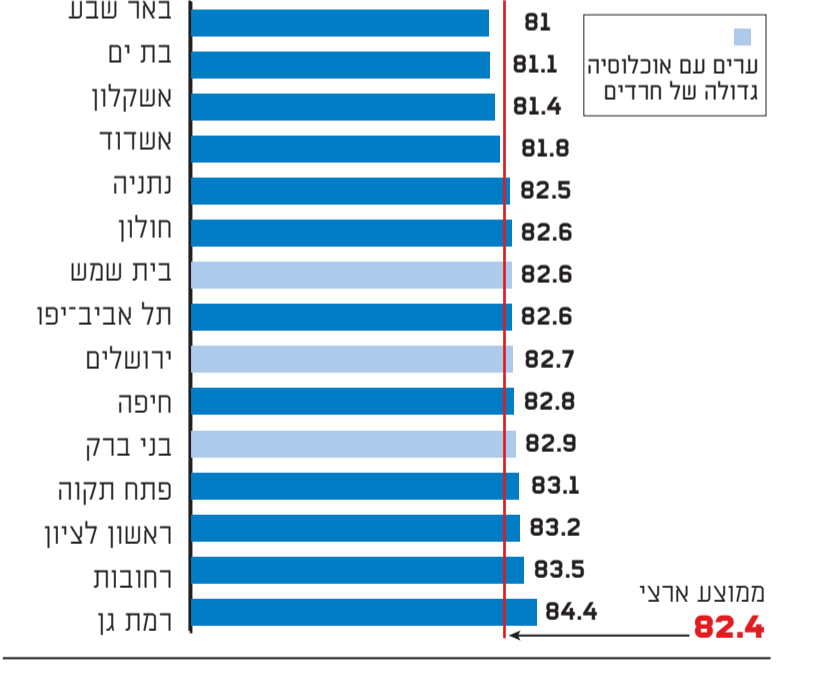
ניצה (קלינר) קסיר. מחקר מפוכח צילום: איתור מנדלי

אלי פלאי, יו"ר המכון החרדי למחקר צילום: איתור

"פרדוקס בני ברק": תוחלת חיים גבוהה ביחס לאשכול הכלכלי־חברתי של היישוב

תוחלת חיים לפי אשכול חברתי־כלכלי, ביישובים המונים יותר מ־50 אלף תושבים

■ צמצום הוצאות על תצורות. ההתמודדות עם רמת הכנסות נמוכה בחברה החרדית נעשית גם באמצעות צמצום הוצאות והתאמתה למציאות הכלכלית של משק בית ולנורמות החברתיות שנתונות קיימות לרוחניות על פני חומריות. זה מתבטא היטב בנתונים: בהוצאה החרדית לתצורות העזרות לחולים לממן טיפולים למשל, או שמסייעות לאנשים שנקלעו או למצוקה זמנית, ותרומות המיועדות לתמיכה בלומדי תורה ובמוסדות דת ציבוריים, כבתי כנסת של הקהילה. התרומות הללו מסייעות למשקי בית עם הכנסה נמוכה להגדיל את הכנסות ולחסוך בהוצאות. כמו כן, תרומות שונים כמו תרבות, נופש ופנאי, ותחבורה ותקשורת. תרבות הצריכה השונה

מתבטאת גם בכך שבמשק הבית החרדי נהוג להעביר בגדים ומוצרי די שנייה אחרים בתוך המשפחה ובין משפחות, במיוחד ככל שהרבר נוגע לילדים. **■ מחירים.** הסבר נוסף להוצאה הנמוכה הוא רמת המחירים הנמוכה ברחוב החרדי ביחס לרמת המחירים בחברה הכללית, ובחלק מהמוצרים מדובר בהבדל ניכר. המחירים הנמוכים הם תוצאה של שיווי משקל שונה בין ביקוש להיצע, המושפע מביקוש נמוך יותר בחברה החרדית עקב תרבות הצריכה המוגבלת. מחירים נמוכים הם גם לעתים תוצאה של קנייה קולקטיבית המנצלת את הכוח הצרכני הרב שיש לקהילה. הרכישה נעשית הן בישיבות והן ברמה הקהילתית־שכונתית דרך התארגנויות מקומיות דרך ארגוני חסד הפועלים ללא מטרות רווח, המבצעים קניות קולקטיביות כמו "מכירה לקהילה" ו"חסדי יוסף". בהתארגנויות הללו הקונים מעבירים מראש רשימות של המוצרים הנחוצים להם ומצטיידים בכמויות גדולות של מוצרים שסיפקו לתקופה ארוכה. **■ התנדבות.** סיוע של חברי הקהילה החרדית זה לזה הוא חלק ממאפייני החברה ונפוץ בקרב הרבה יותר מאשר בכלל האוכלוסייה. שיעור ההתנדבות בחברה החרדית עומד על 38% בזמן שבכלל האוכלוסייה הוא עומד על 21% בלבד. התנדבות יכולה להיות, למשל, עזרה לשכנים במגורים או סיוע לאישה שילדה זה עתה. התנדבות יכולה להיות במסגרת פורמלית יותר, כמו ישיבה שמתארגנת לסייע לגזקקים ועוד.

6. "אויש ורוחה תופסים בשנים האחרונות מקום הולך וגדל במחקר הכלכלי־חברתי ובקרב קובעי מדיניות. חלק מתהליך זה גוברת ההכרה שמדדי אושר הם מרדים מרכזיים לקביעת הצלחה כלכלית", נכתב במחקר. מנסקתנה חי' משמעות: אושר ורוחה בחברה החרדית אינם תלויים בהכרח בכסף, ושיעור המרוצים מהחיים בישראל הוא גבוה מאוד. זאת ועוד, בפילוח לפי גובה ההכנסה לנפש של משק הבית עולה כי שביעות הרצון מהחיים בקרב החרדים אינה משתנה בהתאם לרמת ההכנסות, בניגוד מהקשר הקיים בין רמת ההכנסה ושביעות הרצון מהחיים באוכלוסייה היהודית שאינה חרדית, וביתר שאת באוכלוסייה הערבית. כל זה מחדד את ההבדלים בין תפיסת העוני בחברה החרדית ובין תפיסתו בחברה הכללית, שבה לרוב אין בחירה מרצון ברמת חיים נמוכה מבחינה חומרית.

7. כוללת הטור אינה לקבוע שאין כוונה לעניי בחברה החרדית. ודאי שיש, אבל תפיסת העוני הרשמית איננה כה נאמנה למציאות, בגלל האופי התרבותי הייחודי של החברה הזאת, וגם בגלל משתנים כלכליים האופייניים מאוד לחברה ומעלים את רמת ההכנסות או מחדדים את רמת ההוצאות של משק בית חרדי אינם מובאים בחשבון. (i) מהוצאה במשק בית יהודי שאינו חרדי. רמת ההוצאות הנמוכה יותר של המשק במשק בית חרדי קטנה ב־50% (ii) מהוצאה במשק בית יהודי שאינו חרדי. רמת ההוצאות הנמוכה יותר של המשק הבית החרדיים מתאפשרת הודות להפחתה בצריכה ולרמת מחירים הנמוכה מוז המוקבלת בחברה היהודית שאינה חרדית. ובכלל, קיים הבדל ניכר בין חרדים לחילונים בהוצאה על טיפיים שונים כמו תרבות, נופש ופנאי, ותחבורה ותקשורת. תרבות הצריכה השונה

השבוע שהיה עמירם ברקת

ראש המוסד הכי חוצפן

מאיר שפיגלר, מנכ"ל המוסד לביטוח לאומי, הוא חוצפן לא קטן. השבוע הוא הודיע, בעפע השנייה בתוך שנה, על ביטול ההסכם ההיסטורי עם המדינה. זה אומר שהביטוח הלאומי יפסיק לרכוש מהמדינה אגרות חוב בכסף הפנוי שיש לו. מאז 1980 הביטוח הלאומי כבר רכש אגרות חוב כאלה ב־250 מיליארד שקל (כולל הריבית). רבע טריליון שקלים. ביטול ההסכם אומר שבטוח המידי המדינה תפסיד הכנסות ב־3 מיליארד שקל של אגרות חוב, שהביטוח הלאומי היה אמור לקנות ממנה השנה. בטוח האורך המדינה תצטרך לגייס כישוק ההון את רבע טריליון השקלים כדי שתוכל לפרוע את החוב לביטוח הלאומי. זה אומר שהחוב הממשלתי יגדל ב־50% כמעט ושריוג האשראי של ישראל יתקדם בכיוון ההפוך, למטה. לא פלא שההודעה של שפיגלר הכניסה את אגף התקציבים באוצר ללחץ. לא רק שם, אגב, צריכים להיכנס ללחץ מההודעה. שפיגלר הציג לאוצר שתי דרישות כתנאי לכך שמישך האחרונות מאג"ח.

הראשונה היא שמירת העצמאות התפקודית של המוסד. השנייה היא התחייבות שדע להכסף לא יחזור במלואו, האוצר יחייב לא ליום חקיקה שתפגע בקצבאות הביטוח הלאומי. זו דרישה חסרת תקדים ומרדימה בחוצפתו, כשהיא באה מנאף שהמדינה מכסה כמעט 60% מהוצאותיו. אם המדינה לא הייתה מעבירה לביטוח הלאומי 40 מיליארד שקל בכל שנה לתשלום קצבאות, לא היו לביטוח הלאומי שום "עודפי גבייה" להשקיע. אף מנכ"ל של חברת ביטוח פרטית או קרן פנסיה, שלא מקבל שקל מהמדינה, לא חולם לדרוש דבר דומה מהאוצר, אף שגם חברות הביטוח מחויבות בחוב ממשלתי במאות מיליארדים.

חייבים להודות שיש גם משהו מרענן בחוצפה של שפיגלר. אנשים אוהבים לשמוע שיש מישור שנלחם בכל הכוח כדי למנוע מהאוצר – שגם כן ירד בכול – לשים יד גם על קצבאות הביטוח ולקצץ בהן כדי לסגור את הבור בתקציב. אנשים מודעים מהפרסומים על פשיטת הוגל הצפויה של המוסד ורוצים לדעת שמישהו נמצא שם כדי להבטיח שהיו להם קצבאות ששיפרו לעת יקבנה. גם טוב לדעת שלא רק לרופאים ולעובדי הנמלים יש להיות מכווני תרבות משום שאי אפשר לסייע לאוכלוסייה בניגוד לאמונתה ולתרבותה.